

A SZOVJETUNIO TÁRSADALMI-GAZDASÁGI FEJLŐDÉSÉNEK MEGGYORSÍTÁSA: SZÜKSÉGSZERŰ ÉS LÉNYEGI FELADAT

OPIJARI, V. I. — CSEPINOGA, V. G. — JAREMA, V. O.

A pártkongresszusok mindig fontos mérföldkövet jelentenek a kommunista építőmunkában, de vannak közöttük olyanok, amelyek különlegesen fontos szerepet játszanak országunk életében. Ezek közé tartozik az SZKP XXVII. kongresszusa is, amely országunk fejlődésének sok tekintetben fordulópontot jelentő időszakában határozott meg programadó célokat, és jelölte ki a párt stratégiájának csomóponti kérdéseit.

A kongresszus anyagai világos marxista—leninista elemzést adnak az ország belső helyzetének és a nemzetközi helyzetnek a fő tendenciáiról, mélyreható, általános elméleti következtetéseket vonnak le, reális tanulságokat és javaslatokat fogalmaznak meg. „A XXVII. kongresszus határozatai — olvashatjuk az SZKP Központi Bizottságának politikai beszámolójában — több évre és évtizedre előre meg fogják határozni haladásunk jellegét és ütemét, a szovjet szocialista társadalom minőségileg új állapotra felé haladását.”¹ A párt XXVII. kongresszusának minden határozatát mélyen áthatja az ország gazdasági-társadalmi fejlődése meggyorsításának koncepciója. „Az 1985. évi áprilisi plénumon elfogadott irányvétel társadalmunk társadalmi-gazdasági fejlődésének meggyorsítására — olvashatjuk a XXVII. kongresszus anyagaiban — annak a kifejeződése, hogy a párt felismeri az országban és a nemzetközi küzdőtéren jelentkező elvileg új helyzetet, átérzi felelősségét a haza sorsáért, el van tökéltve az átalakulás irányvonalának megvalósítására.”²

Az ország társadalmi-gazdasági fejlődése meggyorsításának nagyszabású koncepcióját az SZKP a történelmi fejlődés marxista értelmezésének az élet által igazolt fő elveire alapozza, a szocializmus alapvető előnyeire, arra, hogy ez a társadalmi rendszer az emberiség történelmében a legdinamikusabb, leghaladóbb társadalmi rendszer.

Az ország társadalmi-gazdasági fejlődése gyorsításának egyik elméleti előfeltétele a történelmi idő marxista—leninista értelmezése, amelyet a társadalmi-gazdasági, politikai és művelődési folyamatok gyorsaságával, ezeknek a folyamatoknak a történelmi feltételektől meghatározott tartalmi telítettségével mérjük. A történelmi fejlődés gyorsulása az emberi társadalom fejlődésének egyetemes törvényszerűsége. A nagy októberi szocialista forradalommal ezen törvényszerűség megnyilvánulásával elvileg új szakasza veszi kezdetét. Felhasználva a szocializmus előnyeit (a fejlődés tervszerűsége, a termelés alárendelése az össztársadalmi érdeknek és az egyes társadalmi csoportok érdekeinek, a válságok hiánya, a munkaképes lakosság teljes foglalkoztatottsága), hazánk történelmileg rövid idő alatt a gazdasági és társadalmi haladás magas szintjét érte el. Az egyik legfontosabb gyorsító tényező az SZKP-nak a tudományos kommunizmus elméletén alapuló forradalmi átalakító tevékenysége volt.

A hazánkban végbement forradalmi változások történelmi tapasztalatai szerint a társadalmi fejlődés gyorsításának általános törvényszerűségei nem zökkenőmente-

sen valósulnak meg valamely meredeken felfelé ívelő egyenes mentén. A gazdasági fejlődés gyors ütemének időszakai mellett társadalmunk történetében voltak lassúbb fejlődési szakaszok is, amikor a gazdasági pangás jelei is mutatkoztak. Ennek okai között vannak objektív okok is (a háborúk okozta rombolás), de szubjektívek is. Ez utóbbiak között meg kell említenünk, hogy a társadalmi fejlődés objektív tényezőit nem mindig vették teljes egészében figyelembe, megpróbálták a fejlődést indokolatlanul siettetni, és figyelmen kívül hagyva a társadalom anyagi és szellemi érettségének szintjét a kommunista társadalom elveit próbálták alkalmazni. A gazdasági fejlődés indokolatlan siettetése mellett ugyancsak csökkenti a gazdasági fejlődés ütemét az időszzerű változtatások véghezvitelében és az új feladatok megoldásában való této-vázás. Ilyen helyzet alakult ki a 70-es években és a 80-as évek elején, amikor a vitathatatlan eredmények mellett bizonyos kedvezőtlen tendenciák és nehézségek jelentkeztek hazánk népgazdaságának számos ágazatában.

A marxizmus—leninizmus elméletére támaszkodva és figyelembe véve a jelenlegi belső és nemzetközi helyzetet, valamint a szocializmus tökéletesítésének és a kommunizmusba való fokozatos átmenet programadó feladatait, az SZKP sokoldalúan megindokolta azt, hogy szükségszerű az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének a gyorsítása. A párt abból indul ki, hogy a Szovjetunió a szocialista és kommunista építőmunka során jelentős sikereket ért el a szovjet társadalom fejlesztésében. „A párt érvénybe levő Programjának elfogadása óta — hangzik a politikai beszámolóban — a szovjet társadalom jelentős fejlődésen ment át.”³ Ez idő alatt az ország nemzeti vagyona ötszörösére nőtt, és elérte a 3,6 trillió rubelt (a föld, a természeti kincsek és az erdők ára nélkül).⁴ Ez az összeg magába foglalja mind a társadalom munkájának eddigi eredményeit, mind a most folyó termelését: a termelés álló és forgó alapjait, a társadalmi-kulturális rendeltetésű nem termelő alapokat, az ország lakásállományát, a lakosság egyéni vagyonát, a termelés készleteit és tartalékait.

A nemzeti vagyon legfontosabb alkotórészét képezik a termelő alapok, amelyek a termelő kapacitás gerincét alkotják. Ezek az elmúlt negyedszázad alatt hétszeresükre növekedtek. Megerősödött a nem termelő kapacitás szférája is, ezek álló alapja ugyanezen idő alatt elérte a 760 milliárd rubelt.⁵

A termelő kapacitás megerősítése lehetővé tette a termelés volumenének jelentős növelését a népgazdaság legfontosabb ágazataiban. Így az ipari termelés volumene 7-szeresére, a mezőgazdaságé 1,7-szeresére, a teherszállítás összértéke 4-szer, a személyszállításé majdnem 4-szeresére nőtt.⁶ Egy sor fontos ipari termék terén (acél, műtrágya, traktor, cement, gyapjú, állati zsiradék) ma iparunk az első helyet foglalja el a világon. Ez lehetővé tette, hogy a tudományos-technikai és gazdasági potenciálunk lényegesen megközelítse az USA gazdasági szintjét, és néhány fontos termék gyártása terén meghaladja azt.

Amíg 1950-ben országunk nemzeti jövedelmének volumene az USA-énak csak 31%-át tette ki, addig ma eléri a 67%-át. Az ipari termelés terén ezek a számok 30, illetve 80 százalékot tesznek ki.⁷

Ezek az eredmények lehetővé tették a szovjet emberek életszínvonalának jelentős emelését. Az ország nemzeti jövedelme az utóbbi negyed évszázad alatt négyeszeresére nőtt. A lakosság reáljövedelme ez alatt az idő alatt 2,6-szeresére emelkedett.⁸ Ez egyrészt a munkabér növekedése, másrészt a különböző társadalmi fogyasztási alapokból történő kifizetések és juttatások emelkedése révén vált lehetővé. A lakosság jövedelmének növekedése a szovjet emberek fogyasztási struktúrájának, a kereslet jellegének és a fogyasztási javak minőségével szemben támasztott követelmények lényeges változtatásával járt együtt. 1960-ban minden száz család közül csak négynek volt hűtő-, mélyhűtőgépe, illetve mosógépe. Nyolcnak televíziókészüléke, 46-nak

rádiója, jelenleg 100 közül 91 családnak van hűtő-, illetve mélyhűtőgépe, 70-nek mosógépe, 96-nak televízió, illetve rádiókészüléke.⁹

Lényeges előrehaladás történt a lakásprobléma megoldása terén. Az elmúlt 25 év alatt felépült 54 millió lakás, ami lehetővé tette a családok többsége lakáskörülményeinek a javítását.¹⁰ Jelenleg a városi lakosság több mint 80%-a külön lakásban él.

Új fellendülést értünk el a szovjet társadalom szellemi élete terén. Általánossá tettük a középfokú oktatást. Négyeszeresére nőtt a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma. Általánosan elismertté váltak a szovjet tudomány, az orvostudomány, a kultúra vívmányai.

Az ország gazdasági erejének, a termelés volumenének növekedése, az életszínvonal emelkedése, a fogyasztás növekedése, és szerkezetének bonyolultabbá válása új követelményeket állított a gazdaság elé: a társadalmi-gazdasági fejlődés dinamizmusának fokozását, áttérést az újratermelés intenzív formájára, a gazdasági növekedés minőségi tényezőinek aktivizálását. Ezek a feladatok annál is inkább időszzerűvé váltak, hogy a 70-es években a népgazdaságban szaporodni kezdtek a nehézségek, észrevehetően lelassult a gazdasági növekedés üteme. Ezt szemlélteti az alábbi táblázat is:

A fontosabb gazdasági mutatók növekedésének üteme
a Szovjetunió népgazdaságában (százalékban)¹¹

	1961— 1965	1966— 1970	1971— 1975	1976— 1980	1981— 1985
Nemzeti jövedelem	32	41	28	21	17
Ipari termelés	51	50	43	24	20
Mezőgazdasági termelés éves átlaga	12	21	13	9	6
Fogyasztási áruforgalom	34	48	36	24	16
A társadalmi munka termelékenységé	29	37	25	17	16,5
Reáljövedelmek	19	33	24	18	11

A tervezettnél lassabban valósult meg a termelés intenzívebbé tétele. Nem kielégítő mértékben tökéletesedett a népgazdaság szerkezete, nem felelt meg a tudományos-technikai forradalom követelményeinek. Ennek következtében — mutat rá a politikai beszámoló — nem teljesültek a gazdasági fejlődésnek az SZKP Programjában kitűzött feladatai, sőt a IX. és a X. ötéves tervek mérsékeltebb célkitűzései sem. Nem sikerült teljesíteni az ezekre az évekre kitűzött szociális programokat sem. A tervezettől elmaradt az anyagi alapok, a tudomány és művelődés, az egészségügy, valamint a lakosság kulturális és egyéb szolgáltatásainak fejlődése.

A XXVII. kongresszus anyagai meggyőzően bizonyítják: mindennek oka abban rejlik, hogy nem vették kellőképpen figyelembe a gazdasági helyzet gyökeres változását, nem nyilvánult meg kellő politikai kitarás a szerkezeti változások megvalósításában, az irányítási formák és módszerek megújításában, nem tudatosult a gazdálkodás intenzív formáira való áttérés aktualitása és halaszthatatlansága, annak szükségessége, hogy aktívan felhasználjuk a tudományos-technikai fejlődés vívmányait.

Sok szó esett arról, hogy mindez mennyire szükségszerű, ám a foganatosított intézkedések felemások, következtelenek voltak, és ezért nem bizonyultak eléggé hatékonyaknak. A gazdaság a tehetetlenségi erő hatására lényegében extenzív alapon fejlődött, arra orientálódott, hogy új munkaerő- és anyagi tartalékokat vonjon be a termelésbe. A munkatermelékenység növekedési üteme lelassult, és a hatékonyság több más mutatója terén is hanyatló tendencia jelentkezett. Ugyanakkor a lakosság

pénzbeli jövedelmei a tervben előirányzottaknak megfelelően növekedtek. Ennek következményeként szakadék jött létre a társadalmi fogyasztás és a termelés elért szintje között, a fizetőképes kereslet és annak anyagi fedezete között. Épp ennek az ellentmondásnak a feloldása az egyik fő oka a társadalmi-gazdasági fejlődés elkerülhetetlen gyorsításának.

„Ma a párt, az egész nép elsőrendű feladata — olvashatjuk politikai a beszámolóban — határozottan megtörni a gazdasági fejlődés kedvezőtlen tendenciáit, kellő dinamizmust adni neki, teret biztosítani a tömegek alkotó kezdeményezésének, a valóban forradalmi átalakulásoknak.”¹²

A szovjet gazdaság fejlődésének a gyorsítása összefügg a szocializmus és a kommunizmus legmagasabb céljainak megvalósításával, vagyis a szovjet emberek anyagi és szellemi igényeinek mind teljesebb kielégítésével, valamint olyan körülmények megteremtésével, amelyek biztosítják a szovjet emberek képességeinek sokoldalú fejlesztését és azok hasznosítását. Mindez a szovjet emberek élet- és munkakörülményeinek javításával is összefügg. Ehhez pedig elengedhetetlen a közszükségleti cikkek gyártásának és a lakossági szolgáltatásoknak a további bővítése, a nagyarányú lakásépítés, a városok és falvak közműveinek fejlesztése, az egészségvédelem tökéletesítése, a közművelődés, kultúra, művészetek fejlesztése, vagyis széles körű szociális programok megvalósítása. Érthető, hogy ilyen célok elérésének egyetlen járható útja a hatékonyság és az előrehaladás ütemének fokozása.

Az ország gyorsított gazdasági-társadalmi fejlődésének a szükségességét komoly külső tényezők is indokolják. A szocializmus történelmi vívmánya a katonai stratégiai egyensúly megteremtése a Szovjetunió és az Egyesült Államok, illetve a Varsói Szerződés szervezete és a NATO között. Ez megerősítette a Szovjetunió, a szocialista országok és a többi haladó erő helyzetét, áthúzta az imperializmus agresszív köreinek számításait, hogy egy globális atomháborút megnyerhetnek. Mindamellet az imperializmus erői nem hagytak fel azzal a reménnyel, hogy katonai, stratégiai erőfölénnyel tegyenek szert a szocializmus erői fölött, és hogy ebből a helyzetből diktálják feltételeiket. Különös igyekezetet tanúsít ebben az a jobboldali csoportosulás, amely a 80-as évek elején jutott hatalomra az Egyesült Államokban, s amely a katonai erőfölény doktrínáját tette meg fő politikai fegyverévé. Az imperializmus agresszív politikája és fenyegetései közepette a Szovjetunió kénytelen védelmi erejének fokozásáról gondoskodni, mindez szintén csak az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének a gyorsítása útján érhető el.

A gyorsítás stratégiáját a kapitalista világtól való gazdasági függetlenségünk biztosítása is megköveteli. Az imperializmus mindig is megpróbálta a gazdasági diktátum, a gazdasági korlátozások és bojkott módszereit alkalmazni országunkkal szemben, hogy fékezze gazdasági építőmunkánkat. Annak érdekében, hogy biztosítsuk magunkat a véletlenektől, meg kell teremtenünk a teljes gazdasági függetlenséget a kapitalista országoktól, elsősorban a legfontosabb stratégiai szférában. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy a Szovjetunió sikra száll a fejlett kapitalista országokkal való gazdasági együttműködésért. De csakis az egyenlőség, a kölcsönös megegyezések szigor betartásának alapján.

A Szovjetunió gazdasági-társadalmi fejlődésének gyorsítása terén a XXVII. kongresszus által meghatározott feladatok összefüggnek a szocialista országokkal, többek között a baráti Magyarországgal való még szorosabb együttműködés erősítésével is. Mint ismeretes M. Sz. Gorbacsov elvtárs, felszólalva a Csepeli Gépgyárban 1986. június 9-én tartott barátság i nagygyűlésen, meglepedéssel említette, hogy „a szovjet és magyar tudósok, közgazdászok, gazdasági szakemberek közös vállalatok, tudományos csoportok, laboratóriumok szervezésén munkálkodnak”.¹³ Emellett

különösen hangsúlyoznunk kell, hogy ezek a közös vállalatok a gépgyártás vezető ágazataiban, az elektronikában és a mikroelektronikában, a robottechnikában és a biotechnológiában szerveződnek.

Tehát a társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsítását mind az ország belső fejlődésének szükségletei, mind a külső feltételek szükségessé teszik. „Az SZKP úgy véli — hangzik az új szerkesztésű program —, hogy a jelenlegi belső és nemzetközi viszonyok közepette a szovjet társadalom sokoldalú haladása, fokozatos fejlődése a kommunizmus felé csak a gazdasági-társadalmi fejlődés gyorsításával biztosítható és így kell biztosítani. Ez a párt stratégiai irányvonala...”¹⁴ Mi ennek a lényege? Ez a folyamat sokrétű. Jelenti elsősorban a gazdasági fejlődés ütemének a gyorsulását: „A fejlődés ütemének kérdése — hangzott el a XXVII. kongresszuson — mindig is a párt gazdaságpolitikájának központi kérdése volt és marad. A jelenlegi szakaszban a gyorsítás koncepciójának fényében mindez elvi jelentőséget és új tartalmat nyer.”¹⁵ A gyorsulás feltételezi a gazdasági növekedés üteme érezhető lassulásának leküzdését. Ez a lassulás különösen élesen jelentkezett a XI. ötéves terv első éveiben. 1982-ben az ipari termelés növekedésének üteme 1,5-szer volt alacsonyabb a X. ötéves terv éves átlagánál, a reáljövedelmek növekedése gyakorlatilag megállt. Az SZKP KB 1982. évi novemberi plenumán elfogadott határozott intézkedések bizonyos ösztönzést adtak a gazdasági fejlődésnek. Ezt a javuló tendenciát megerősítette és tovább ösztönözte „Az SZSZKSZ gazdasági és szociális fejlesztése fő irányainak az 1986—1990. évekre és a 2000-ig terjedő időszakra „vonatkozó dokumentum. Az elkövetkező 15 évben azt tervezzük, hogy megkétszerezzük a nemzeti jövedelem és az ipari termelés volumenét.

A gazdasági növekedés ütemének gyorsításában fontos szerep jut a XII. ötéves tervnek, amely az első és igen felelősségteljes szakasza az SZKP hosszú távú gazdasági stratégiája megvalósulásának. Éppen ebben az időszakban kell a szovjet gazdaságot gyorsuló pályára juttatni. Erről tanúskodik a következő táblázat is.¹⁶

	Abszolút növekedés (milliárd rubel)		Évi átlagos növekedés százalékban	
	1985. 1980- nos vi- szo- nyítva	1990-es adat az 1985-össel össze- hasonlítva (az „Irányelvek” szerint)	XI. ötéves terv	XII. ötéves terv (az „Irányelvek” szerint)
A felhalmozásra és fogyasztásra használt nemzeti jövedelem	71	96—111	3,1	3,5—4,0
Ipari termékek ezen belül:	135	169—194	3,7	3,9—4,4
A csoport	99	123—142	3,6	3,7—4,2
B csoport	36	46—52	3,9	4,1—4,6
Mezőgazdasági termékek (a termelés éves átlagos növekedése az előző ötéves tervvel összehasonlítva, 1983. évi árakon)	11	28—32	1,1	2,7—3,0
Kiskereskedelmi áruforgalom	46	59—73	3,1	3,4—4,0
A fizetett lakossági szolgáltatások mennyisége	9,8	13,7—18,2	5,0	5,4—7,0

A táblázat adatai azt mutatják, hogy a gazdasági fejlődés ütemének főbb mutatói a XII. ötéves tervben meghaladják az előző ötéves tervéit. Ez nemcsak a gyorsítás megvalósítását teszi lehetővé a jelenlegi ötéves terv időszakában, hanem biztos alapot képez a gazdasági-társadalmi növekedés ütemének fokozásához az elkövetkező évtizedben is.

A társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsítása azonban nem szűkíthető le csupán a gazdasági növekedés ütemének gyorsítására. Arról van szó, hogy gazdasági növekedést a minőségi, intenzív tényezők alapján kell elérni, pedig nem úgy, mint korábban, a gazdasági erőforrások növelésével, hanem a termelés intenzívebbé tételével, az egész gazdasági front intenzifikálásával. „Határozott fordulatot kell végrehajtani — mint az SZKP új szerkesztésű Programjában olvasható — a termelés intenzívebbé tételében, minden egyes vállalatot, minden ágazatot a gazdasági növekedés minőségi tényezőinek a mindenek előtt való és teljes kihasználására kell újraorientálni.”¹⁷

A XII. ötéves tervben határozott lépéseket kell tenni az ország népgazdaságának intenzív alapokra való átállítására. Így például a nemzeti jövedelem növekedési üteme a tervek szerint ebben az ötéves tervben 2—5 ponttal magasabb lesz, mint az elmúlt ötéves tervidőszakban, az ipari termelés növekedési üteme 1—4 ponttal, a mezőgazdasági termékeké 8—10 ponttal. Ugyanakkor az anyagi termelés szférájában foglalkoztatottak száma a XII. ötéves tervben 1,8 ponttal lesz alacsonyabb, mint a múlt tervidőszakban. A fő termelői alapok 7 ponttal, a munkaeszközök termelése pedig 2 ponttal lesz alacsonyabb.¹⁸

Ezek az adatok meggyőzően bizonyítják, hogy az ország gazdaságának fejlődése a jelenlegi tervidőszakban a sokoldalú intenzifikálás révén fog végbemenni. A termelés növekedésének fő tényezőjévé az erőforrásokkal való takarékoskodás válik. A társadalmi munka termelékenységét 20—23%-kal tervezzük növelni. A nemzeti jövedelem, az ipar és más termelő ágazatok termékeinek növekedését gyakorlatilag először tervezzük teljes egészében a munkatermelékenység növekedése révén elérni. Enélkül a népgazdaságnak pótlólagosan több mint 22 millió dolgozóval többre lenne szüksége. A takarékoskodás válik a fokozott fűtőanyag-, energia-, nyersanyag- és egyéb anyagszükségletek kielégítésének fő forrásává is. A számítások szerint, ha a nemzeti jövedelem tervezett növelését továbbra is az eddigi, nagyrészt extenzív alapon biztosítanánk, akkor minden ötéves tervidőszakban 10—15%-kal kellene növelnünk a fűtő- és nyersanyag termelését, 30—40%-kal a tőkebefektetést és 8—10 millió embert kellene pótlólagosan bevonni a termelésbe.¹⁹ Társadalmunk jelenleg nem rendelkezik ilyen lehetőségekkel.

A gazdaság intenzív típusú fejlesztésére való áttérés olyan lényegbe vágó problémák megoldásával kapcsolatos, mint a termékek és a munka minőségének javítása. A megtermelt termékek és a szolgáltatások minőségi mutatóinak lényeges javítása az ország gyorsított gazdasági-társadalmi fejlesztésének szerves részét képezi. A Szovjetunió több termék tekintetében vezető helyre tett szert a világban, ezeknek a termelés megközelíti azt a szintet, amely teljes egészében biztosítja a szükségletek kielégítését. Ugyanakkor a termékek és a szolgáltatások minősége igen gyakran nem felel meg a követelményeknek. Mint ezt a XXVII. kongresszuson is szóvá tették, tervezési hibák következtében, a technológiai fegyelem megsértése, rossz minőségű alapanyagok felhasználása, gyenge minőségű munka miatt nagy anyagi és erkölcsi veszteségek érnek minket. A gazdaság olyan szintre jutott, amelyen a minőség gyökeres megjavítása nélkül már nem lehet megoldani egyetlen nagyszabású termelési vagy szociális feladatot sem. Hangsúlyoznunk kell, hogy a termékek minőségének javítása egyúttal az erőforrások gazdaságos felhasználását is jelenti. A jó minőségű termékek a szükségletek nagy tömegét elégítik ki és erőforrásokat takarítanak meg.

A minőség a gazdasági növekedés legfontosabb mutatójává válik. A XXVII. kongresszus határozata felhívja a figyelmet arra, hogy „a termékek és szolgáltatások minőségének gyökeres megjavítását elsőrendű fontosságú feladatnak kell tekinteni, mivel ez a gazdasági intenzifikálásának, a növekvő népgazdasági és lakossági szükségletek egyre teljesebb kielégítésének legfontosabb tényezője.”²⁰ Már a XII. ötéves terv azzal számol, hogy az osztályon felüli minőségű ipari termékek aránya 1,9—2,1-szeresére nő, javul a technika megbízhatósága, nőnek tartalékai.

A gyorsított társadalmi-gazdasági fejlődés jellemző vonása az, hogy a szovjet társadalomban mindinkább erősödik a társadalmi-gazdasági folyamatok dinamizmusa. A politikai beszámoló az egyik legfőbb feladatnak éppen a szovjet gazdaság fejlesztésének ezt a dinamizmusát jelöli meg. Ez mindenekelőtt a népgazdaságban végbemenő tudományos-technikai átalakulások gyorsaságában jelentkezik. „Az a feladat áll előttünk — olvashatjuk a párt új szerkesztésű programjában —, hogy megvalósítsuk a népgazdaság új technikai rekonstrukcióját és ezen az alapon átalakítsuk a társadalom anyagi-technikai bázisát.”²⁰ Az elkövetkező 15 év folyamán meg kell kétszerezelnünk az ország termelői potenciálját párhuzamosan gyökeres minőségi megújításával. Az ország anyagi-technikai bázisának gyors megújításáról van szó, arról, hogy minőségileg új szintet érjünk el, amely megfelel a világszínvonalnak.

A dinamizmus erősödése egyben a haladó szerkezeti változások megvalósítását is jelenti. Ezek irányát a XXVII. kongresszus határozta meg. „A népgazdaságnak — mondja az új szerkesztésű pártprogram — a kellő időben és rugalmasan kell alkalmazkodnia a tudományban, technikában, technológiában a társadalmi és az egyéni igényekben végbemenő progresszív változásokhoz.”²² A „Fő irányelvek” sokoldalú meghatározását nyújtják a népgazdaság szerkezeti változtatása terén szükséges legfőbb feladatoknak, a különböző népgazdasági ágazatok fejlesztésének és a többi elérendő céloknak. Fő feladatként jelöli meg a végtermékek termelésének a félkésztermékekkel szembeni gyorsabb növekedését. A XII. ötéves tervben a nyersanyag- és anyagköltségek növekedésének minden egyes rubelére 1,4-szer több végterméket kapunk, mint az 1981—85. években. A feldolgozó iparban a végtermékek termelése majdnem 2-szer magasabb ütemben nő, mint az energia- és nyersanyagtermelés. Ez is a végtermékek termelésének gyorsabb ütemét bizonyítja. Dinamikusabban fognak fejlődni azok az ágazatok, amelyek a tudományos-technikai haladás meghatározói és amelyek a gyorsabb gazdasági megtérülést biztosítják. Ide tartozik a villamos-energetika, a kőolaj- és a vegyipar, gépgyártás.

A gazdasági fejlődés dinamizmusa abban is megnyilvánul, hogy fokozottabban, mint korábban orientáljuk a különböző ágazatokat a közszükségleti cikkek gyártására és a lakosság szolgáltatások bővítésére. Ezt az irányzatot fejezi ki az ipari termelés B csoportjának gyorsabb ütemű fejlesztése, mint az A csoporté.

A dinamizmus fokozását jellemző szerkezeti átalakítás legfontosabb irányai közé tartozik a szovjet emberek sokrétű és fokozódó szükségleteinek a kielégítése. Már a jelenlegi ötéves terv előírja a mezőgazdasági termelés növekedési ütemének a megkétszereződését, hogy ezáltal biztosítsuk a hús, tej, zöltség és gyümölcs egy főre jutó fogyasztásának növekedését. Az előírányzatok között szerepel az a feladat, hogy a könnyű- és a helyiipart, a szolgáltatásokat és a kereskedelmet a technikai haladás élvonalába juttassuk, s hogy meggyorsítsuk fejlődésük ütemét. Ez lehetővé teszi, hogy lényegesen bővüljön a nem élelmiszer jellegű közszükségleti cikkek gyártása és a szolgáltatás javuljon minőségük, és ezen az alapon minél teljesebben elégíthessük ki a szovjet emberek szükségleteit.

Ily módon a társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsítása nem szűkíthető a gazdasági növekedés ütemének növelésére. „A lényeg a növekedés új minőségében rejlik —

hangoztatja a politikai beszámoló —: a termelésnek a tudományos-technikai haladásra alapozott, teljes mértékű intenzifikálásában, a gazdaság szerkezeti átalakításában, az irányítás hatékony formáiban és a munka ösztönzésének a megszervezésében.”²³

A gyorsított társadalmi fejlődés a társadalmi szféra dinamizmusának a növekedését is jelenti, főképp a társadalmi fogyasztás dinamizmusának a növekedését. Ennek irányát az új szerkesztésű pártprogram határozza meg. „Az SZKP feladatul tűzi ki — olvashatjuk ebben a dokumentumban — a szovjet emberek jólétének minőségileg új szintre való emelését, az anyagi, szociális és kulturális javak olyan szintjének és szerkezetének a biztosítását, amely messzemenően megfelel a harmonikusan fejlett, szellemileg gazdag személyiségek kialakítása céljainak, és annak, hogy lehetővé váljon a szovjet emberek képességeinek és tehetségének a hasznosítása a társadalom javára.”²⁴

Ily módon, amikor a társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsításáról beszélünk, nem egyszerűen a gyorsításról van szó, hanem a fejlődés gyorsításáról, amely magába foglalja szovjet társadalom valamennyi szférájának mélyreható minőségi változását. A gyorsításra vett irányvonal — hangsúlyozza a politikai beszámoló — nem szűkíthető le a gazdasági szféra átalakítására. Ez aktív társadalompolitikai, a társadalmi igazságosság következetes érvényesítését tételezi fel. A gyorsításról stratégiája a társadalmi viszonyok tökéletesedését, a politikai és ideológiai intézmények munkamódszereinek megújítását, a szocialista demokratizmus elmélyülését, a tehetetlenség és a konzervativizmus határozott leküzdését is jelenti, vagyis mindannak a leküzdését, ami a társadalmi haladást gátolja.²⁵

A társadalmi-gazdasági haladás irányvonalának kidolgozásával egyidőben az SZKP feltárta a megvalósításhoz szükséges eszközöket is. Ezek a társadalmi tulajdonon alapuló szocialista termelési mód előnyeiben rejlenek. A Szovjetunió jelenleg sokoldalúan fejlett, erős gazdasággal rendelkezik. A felhasználható termelési erőforrások (munkaerő, tőkebefektetések, fűtő- és nyersanyag) volumene terén országunk megelőzi valamennyi kapitalista országot, beleértve az Egyesült Államokat is. Hatalmas tudományos potenciállal rendelkezünk: 1,5 millió tudományos munkatárssal. Ez arról tanúskodik, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsításához minden erőfeltétellel rendelkezünk. A társadalom rendelkezésére álló lehetőségek jobb kihasználása képezi a gyorsítás stratégiájának legfontosabb erőforrását. Amint a politikai beszámoló is hangsúlyozza, „szervezési-gazdasági, társadalmi-pszichológiai tényezőkről van szó, vagyis arról, hogy jobban használjuk ki a meglévő társadalmi potenciált, növeljük a munka ösztönzésének hatékonyságát, erősítsük a szervezettséget és fegyelmet, küzdjük le a rossz gazdálkodást”.²⁶ Itt elég fontos tartalékaink vannak.

A Szovjetunióban hatalmas termelési potenciál jött létre. A XII. ötéves terv kezdetén a fő termelési alapok értéke meghaladta az 1,5 trillió rubelt. De ezek az alapok nem mindenütt vannak kellően kihasználva. Különösen vonatkozik ez a gépek és felszerelések, vagyis az alapok aktív részének a kihasználtságára.

Igy például a gépgyártásban a gépek alig több, mint egy műszaknyi időre vannak kihasználva. Lényegesen a műszakon belüli gépállások is, ezek elérik a műszakidő 14%-át. Nem ritka jelenség, hogy késlekedik a termelő kapacitások üzembe helyezése. Mindez oda vezet, hogy az ország évente több milliárd rubel értékű ipari terméktől esik el. A kapacitások tervezett szintű kihasználása csak a nehéziparban is lehetővé teszi, hogy a termékgyártás növekedési ütemét megkétszerezzük.

Óriási tartalékok rejlenek a takarékos fűtő- és nyersanyag-felhasználásban. Erről tanúskodik Ukrajna népgazdaságának tapasztalata is. A szeverodonyecki „Nitrogén” termelési egyesülésben például az elmúlt ötéves tervben a termelés volumene 1,5-szere-

sére nőtt, az energia-felhasználás viszont gyakorlatilag az 1980-as szinten maradt. Ukrajna Erdőgazdasági Minisztériuma vállalatainál az elmúlt 10 évben a faanyag felhasználása az 1975. évi szinten maradt, miközben a termelés 1,5-szeresére nőtt.²⁷

Lényeges tartalékot jelent az ipari hulladékanyagoknak a termelésbe való bevonása. Köztársaságunkban a hulladékanyagok részesedése a termelésben az elmúlt öt éves tervben elérte a 12%-ot. A felhasználásukból nyert termékek értéke elérte a 17 milliárd rubelt.

A gyorsított társadalmi-gazdasági fejlődés egyik tartalékát azok a veszteségek jelentik, amelyek a szén, cement és műtrágya gondatlan szállítása, tárolása és felhasználása következtében jelentkeznek.

A párt feladatul tűzte ki ennek a tékozlásnak a megszüntetését, a felelősség fokozását minden anyagi érték megóvásáért és helyes felhasználásáért.

Különösen lényeges tartalékok rejlenek a mezőgazdasági termelésben. Itt első sorban a mezők és farmok termékvesztése jön szóba, amely a betakarítás, szállítás, tárolás és a feldolgozás során jön létre. Amint a XXVII. pártkongresszuson is szóvá tették, itt a többletfelhasználás tartaléka elérheti a 20%-ot, de egyes termékeknél a 30%-ot is. Ez fontos forrása a gyorsításnak a mezőgazdasági termelés terén.

Nagy tartalékok vannak a munkaerő-felhasználás terén is. Erről tanúskodik sok vállalat tapasztalata. Csupán a munkaszervezés javítása, a munkaidő-kiesés kiküszöbölése, a fegyelem megszilárdítása révén rövid időn belül sikerült a munkatermelékenység olyan mértékű fokozása, amelynek nagyságrendje néha eléri az öt éves tervre kitűzött mutatókét. Egy példa. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala által végzett vizsgálat napján az odesszai forgácsoló gépgyárban 19%-kal növekedett a munka termelékenysége. A munkatermelékenység növelésének tartalékairól tanúskodik a fölösleges munkaerő jelenléte a termelésben. Közismert tény — hangsúlyozták a XXVII. pártkongresszuson —, hogy üzemeink, tervező és kutató intézeteink azonos teljesítmény mellett lényegesen több munkatársat foglalkoztatnak, mint a hasonló külföldi intézmények.

A munkaerő-felhasználás terén meglévő jelentős tartalékokról tanúskodik az új körülmények közötti gazdálkodás tapasztalata is. Így például az USZSZK volt Élelmiszeripari Minisztériumához tartozó vállalatoknál már a gazdasági kísérletek első évében a dolgozók létszáma 2800 fővel csökkent az előző évihez képest.

Nagy tartalékok rejlenek a beruházási építkezések javításában is. Ezen a téren súlyosan megsértették a létesítmények üzembe helyezésének határidejét, előfordult a beruházások drágulása, mértéktelenül megnőtt a befejezetlen építkezések és az üzembe nem helyezett gépi felszerelések száma. Volt eset arra is, hogy a beruházásokra kiutalt összegeket elsikkasztották. Jelenleg az országban több mint 300 000 objektum épül. A tőkebefektetések koncentrálása lehetővé fogja tenni a létesítmények kitűzött időn belül való átadását, az építő-szerelő munkák iránti igények lényeges csökkenését. A beruházási építkezések gyökeres megjavítása lehetővé teszi a termelő ágazatok termelésének kiegyensúlyozott növekedését, a veszteségek kiküszöbölését a népgazdaságban. Másfelől, mindez lehetővé teszi azt is, hogy meggyorsuljon a működő üzemek műszaki rekonstrukciója, ami elősegíti az erőforrásokat megtakarító technológiai folyamatok hatékony bevezetését.

Ez a gyorsított társadalmi-gazdasági fejlődés tartalékainak egyik csoportja. Ezen tartalékok felhasználása elsősorban a fegyelem és rend megszilárdításától függ, az összes dolgozóval szemben támasztott fokozott követelményektől, a munkástól a miniszterig, a felelőtlenséggel és a bürokratizmussal folytatott fokozott harctól. Ezek a tartalékok nem követelnek nagy ráfordítást, de gyors és érzékelhető eredményt

hoznak. Megfelelő érdekltség és gazdálkodói szervezőkészség mellett — mint mondták a XXVII. kongresszuson — mindez nagy hasznot ígér.

Ezeknek a tartalékoknak a fontosságát hangsúlyozva le kell szögeznünk, hogy mindez nem oldja meg teljes mértékben a gyorsítás problémáját. Ezek a források egyszerűek és kimeríthetőek. Fontosságuk ellenére nem oldhatják meg a gyorsítás valamennyi feladatát: a gazdasági fejlődés minőségileg új szintjére való átmenetet. Olyan tartalékokra van szükségünk, amelyek biztosítják ezeket a minőségi változásokat. Az SZKP kijelölte ezeket a forrásokat. Ez elsősorban a tudományos-technikai haladás és a társadalom termelőerőinek gyökeres átalakítása.

Irodalom

1. Горбачев М. С. Политический доклад ЦК КПСС XXУП с «езду КПСС. Материалы XXУП с» езда КПСС. М., 1986., с. 3.
2. Там же, с. 5.
3. Там же, с. 3.
4. Экономическая газета, 1985, № 45, с. 2.
5. Там же.
6. Там же.
7. Народное хозяйство СССР в 1984 г. М.: Статистика, 1985, с. 67.
8. Горбачев М. С. Политический доклад Центрального Комитета КПСС XXУП с «езду КПСС. Материалы XXУП с. «езда КПСС, с. 22.
9. Экономическая газета, 1985, № 45, с. 2.
10. Там же.
11. Составлено на основе данных: Народное хозяйство СССР в 1970 году, с. 57; Народное хозяйство СССР в 1980 году, с. 41—47; Правда, 1986, 4 марта.
12. Горбачев М. С. Политический доклад Центрального Комитета КПСС XXУП с «езду КПСС. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 24.
13. Известия, 1986. 10 июня.
14. Программа Коммунистической партии Советского Союза. Новая редакция. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 139.
15. Рыжков Н. И. Об Основных направлениях экономического и социального развития СССР на 1986—1990 гг. и на период до 2000 года. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 288.
16. Там же, с. 231—232.
17. Программа Коммунистической партии Советского Союза. Новая редакция. Материалы XXУП с «езда КПСС», с. 141.
18. Рыжков Н. И. Об Основных направлениях экономического и социального развития СССР на 1986—1990 годы и на период до 2000 года. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 233.
19. Экономическая газета, 1985. №47, с. 2.
20. Основные направления экономического и социального развития СССР на 1986—1990 гг. и на период до 2000 г. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 279.
21. Программа Коммунистической партии Советского Союза. Новая редакция. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 141.
22. Там же, с. 143.
23. Горбачев М. С. Политический доклад Центрального Комитета КПСС XXУП с «езду КПСС. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 21.
24. Программа Коммунистической партии Советского Союза. Новая редакция. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 151.
25. Горбачев М. С. Политический доклад Центрального Комитета КПСС XXУП с «езду КПСС. Материалы XXУП с «езда КПСС, с. 21.
26. Там же, с. 41.
27. Ресурсосбережение и научно-технический прогресс. К.: Политиздат Украины, 1985, с. 13—14.

BESCHLEUNIGUNG DER GESELLSCHAFTLICH-WIRTSCHAFTLICHEN ENTWICKLUNG IN DER SOWJETUNION: NOTWENDIGE UND WERSENTLICHE AUFGABE

V. I. OPIJARI — V. G. TSCHEPINOGA — V. I. JAREMA

In der von drei Lehrkräften der Universität in Uschgorod verfassten Studie wird die Frage der Notwendigkeit der gesellschaftlich-wirtschaftlichen Beschleunigung in der sowjetischen Entwicklung auf Grund des Plenums des ZK der KPdSU im April 1985, des neu konstruierten Programms der Partei und des XXVII. kongresses geforscht.

Es wird das Bedingungssystem der Beschleunigung analysiert, ihre Notwendigkeit begründet, werden die Gebiete, Prozesse demonstriert, in denen die Beschleunigung zur Geltung gebracht werden muss.

Es wird auch betont, dass die Beschleunigung neben der wirtschaftlichen Sphäre auf alle Gebiete der sowjetischen Gesellschaft eingeht. Schliesslich werden die wichtigsten Mittel der Beschleunigung angeführt.

УСКОРЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СССР: НЕОБХОДИМОСТЬ И СУЩНОСТЬ

В. ОПИЯРИ — В. ЧЕПИНОГА — В. ЯРЕМА

Авторы работы рассматривают вопросы необходимости *ускорения* социально-экономического развития СССР на основе решений апрельского пленума ЦК КПСС (1985 г.), обновленной программы партии и XXVII съезда КПСС.

В связи с этим анализируется *система условий* ускорения, при этом выделяются возможности социалистической системы, мощное национальное достояние, возросший базис производственных фондов, интенсивное развитие производства.

Авторы статьи подчеркивают, что наряду с экономической сферой ускорение распространяется на все сферы советского общества.

В заключение работы проводится перечисление наиболее главных *средств* ускорения.